

(8) פורמטים

פורמטים של תוכניות טלוויזיה מהווים כיום נדבך חשוב למדי בתעשיית הטלוויזיה. הסחר בפורמטים מצליחים לתוכניות מציאות, לתחרויות, לחידונים ולשעשועונים הולך וגדל, ותוכניות המבוססות על פורמט מצליח מופקות לעיתים בעשרות מדינות. אין ספק שקיימת זכות יוצרים בתסריטים הנמכרים לעיתים להפקה מחדש ("רימייק") בשפות שונות, ובתוכניות המופקות על פי פורמט מפותח, אולם השאלה אם קיימת זכות יוצרים בפורמט של תוכנית טלוויזיה כשלעצמו מעסיקה את תעשיית הטלוויזיה כבר ארבעה עשורים. אם בתחילת הדרך התשובה על השאלה הייתה בעיקרה שלילית, הרי כיום הולכת וגוברת ההכרה בזכות יוצרים שכזו.

הפרשה הראשונה בסוגיה עסקה בתוכנית ושמה "Opportunity Knocks" ששודרה בבריטניה במשך 20 שנה, משנות ה-50 עד שנות ה-70. זו הייתה מעין תחרות כישרונות שבה לאחר משפטי פתיחה סטנדרטיים הציגו כמה מתחרים את כישרונותיהם בתחומי האומנות והבידור. הצלחתם נקבעה באמצעות מכשיר "clapometer", שמדד את עוצמת מחיאות הכפיים של הקהל. כאשר תוכנית בפורמט דומה הופקה בניו זילנד, טען המפיק הבריטי שהיא מפירה את זכות היוצרים שלו ב"פורמט" הדרמטי של תוכניתו. פורמט זה כלל, לטענת התובע, את ההעמדה הכללית של התוכנית, את הביטויים החוזרים ששימשו בה, את השימוש בנותני חסות להענקת פרסים, ואת המכשיר שמדד את עוצמת מחיאות הכפיים לקביעת הזוכה. תביעתו נדחתה על ידי בית משפט בניו זילנד אשר קבע כי הפורמט הנטען אינו אלא רעיון.¹ בית הלורדים בבריטניה אישר פסיקה זו. הלורדים אף התקשו להשלים עם השימוש במילה "פורמט" באשר לתכונות ולרעיונות של התוכנית, שבגינם טען התובע לבלעדיות. לדעתם, אין לבודד רכיבים או תכונות של התוכנית מהיצירה המוגמרת, דהיינו התוכנית המצולמת.²

מקרה אחר, שנדון בארצות-הברית, עסק בשתי תוכניות במרכזן פנל של משתתפים המספרים דברים שבחלקם הם דברי אמת ובחלקם דברי שקר. בתוכנית האחת סופרו סיפורים מדהימים שרק אחד מהם היה אמת, ובתוכנית האחרת רק אחד מהדוברים היה האדם שהוצג, והשאר התחזו לו. פנל של מנחשים, שבכל אחת מהתוכניות כלל סלבריטאים, היה צריך לגלות מי מהמשתתפים דובר אמת, והכול בניצוחו של מנחה. בית המשפט דחה את תביעתם של מפיקי התוכנית האחת נגד מפיקי התוכנית האחרת, הואיל וסבר כי הדמיון בין התוכניות התקיים במישור הרעיון בלבד.³

מאז מתן פסקי הדין לעיל התפתחה תעשיית הפורמטים והשתכללה, ואיתה גברה הנכונות של בתי המשפט להכיר באפשרות שפורמט יהיה מפותח מספיק כדי להוות יצירה דרמטית מוגנת.⁴ פסק דין בולט בארצות-הברית עסק בתביעתם של בעלי זכויות היוצרים בתוכנית "הישרד" נגד מפיקת התוכנית "אני סלבריטי – הוצא אותי מכאן". התוכנית שהנתבעת הפיקה יישמה את הרעיון הכללי שבתוכניתה של התובעת, בהושיבה כמה מתחרים בסביבה עוינת, שבה נאלצו להתמודד עם אתגרים שונים ויוצאי דופן, תוך רכימת יחסים חברתיים עם עמיתיהם, וכאשר מדי תוכנית מודח אחד מהמתמודדים, והכול לעיני המצלמה העוקבת אחר כל צעד ושעל. בית המשפט הכיר בכך שזכות יוצרים עשויה להתקיים בשילוב ובהצגה המקוריים של רעיונות ושל כלים דרמטיים שגרתיים בתוכנית (המהווים את הפורמט של התוכנית). עם זאת נפסק שהיישום של הרעיונות והכלים הללו על ידי הנתבעת היה שונה מהיישום של התובעת מבחינת סוג המתמודדים, סגנון הצילומים וההנחיה, שיטת ההדחה והיבטים נוספים.

¹ Green v. Broadcasting Corp. of New Zealand [1989] NZLR 18

² Green v. Broadcasting Corp. of New Zealand [1989] 2 All E.R. 1056, 1058

³ Barris/Fraser Enterprises v. Goodman-Todman Enterprises, Ltd., 5 U.S.P.Q.2d

Richards v. Columbia Broadcasting System, Inc., 161 F.Supp. 516 (D.Co. 1958); The Dick (S.D.N.Y. 1988). ראו גם:

Clark Company, Inc. v. Alan Landsburg Productions, Inc., 1985 U.S. Dist. Lexis 18924 (C.D.Cal. 1985); Gird

Friends Productions, Inc. v. ABC, Inc., 2000 U.S. Dist. Lexis 14931 (S.D.N.Y. 2000)

⁴ ראו: Torben Steffensen, *Rights to TV Formats – From a Copyright and Marketing Perspective*, 5 ENT. L.R. 85 (2000);

Ute Klement, *Protecting Television Show Formats Under Copyright Law – New Developments in Common*

Law and Civil Law Countries, 29 E.I.P.R. 52 (2007). למקרה שבו נפסק כי הפורמט לא היה מפותח דיו, ראו

את פסק הדין האנגלי בעניין Banner Universal Motion Pictures Ltd v. Endemol Shine Group Ltd [2017] EWHC 2600

על כן נפסק שהנתבעת לא הפרה את זכויות היוצרים של התובעת בפורמט.⁵ במקרה אחר סבר בית המשפט כי אף על פי שמדובר בתוכנית מציאות שבה המשתתפים מתאמנים באימונים צבאיים, התובע יצר סוג של "טריטמנט" (תסריט כללי, ללא דיאלוגים) שכלל תיאור של המשתתפים, השופטים והמשימות באופן שהעניק הגנה לפורמט.⁶

אם כן כיום בתי המשפט בארצות-הברית ובמקומות אחרים בעולם מוכנים להכיר באפשרות של קיום זכות יוצרים בפורמט, אם הוא מפותח מספיק באופן שיהיה ראוי להכרה כזו. אולם הגנה זו "רזה" מאוד, שכן הפורמט תלוי בעיקרו ברעיון או ברעיונות שבמרכזו, והם אינם מוגנים כשלעצמם. על כן בדרך כלל רק העתקה גורפת ביותר של הפורמט, עם רכיבי הביטוי שלו, תהא בגדר הפרה שלו. העתקה של הרעיונות בלבד לעולם לא תספיק, גם אם הועתקו במלואם.⁷ מכאן שאומנם גדל מספר המקרים שבהם הוכרו זכויות יוצרים בפורמט, אולם רוב התביעות נכשלות, הואיל ובתי המשפט מוצאים כי הפורמט של הנתבע דולה רק את הרעיונות שבפורמט, ואילו ביטוי אחר.

שאלת ההגנה על פורמט טלוויזיוני עלתה בישראל בתביעה שעסקה בשעשועון, שבו צוות ההפקה מבקר בבתים של מתמודדים ומציג להם שאלות ידע. אם המשתתפים עונים נכונה על השאלות, הם זוכים להחלפת מכשיריהם הביתיים במכשירים חדשים. אם הם שוגים בתשובותיהם, מכשיריהם נלקחים מהם. בית המשפט סקר את הפסיקה הזרה, הנוטה כיום להכיר בזכות יוצרים בפורמטים. לדעת בית המשפט המחוזי בתל אביב, מפי השופטת ד"ר ד' אבניאלי, יש להבחין בין "רעיון אמורפי" או "סקיצה ראשונית" המהווים את ראשיתו של תהליך מחשבתי ליצירת פורמט טלוויזיוני, ובין מצב שבו הרעיון "קרם עור וגידים וגובש לכדי פורמט 'מוחשי' מקורי, הכולל סצנות ואלמנטים ייחודיים בשילובם או מהותם".⁸ בית המשפט גם אימץ את ההצעה שהוצעה במהדורה קודמת של ספר זה, לבסס את ההכרה בזכות יוצרים בפורמט טלוויזיוני על פסק דין שנתנה השופטת ברלינר בבית המשפט המחוזי בתל אביב שדן בקיום זכות יוצרים במשחקי לוח. על פי גישת השופטת שם, תיתכן זכות יוצרים במשחק, בתור שכזה, על סמך "הרקיחה הנכונה" של כלל רכיביו.⁹ פסק הדין בוטל בשלב הערעור מבלי שהתקיים דיון לגופו של עניין ובעקבות הסדר פשרה בין הצדדים. בית המשפט העליון ציין במפורש כי אינו קובע מסמרות בסוגיות שנדונו בפסק הדין של בית המשפט המחוזי.¹⁰ לכן פסק הדין של בית המשפט המחוזי אינו מהווה אסמכתה בעלת תוקף, אולם הקביעה העקרונית בדבר קיום הגנה על פורמט מפותח בהחלט תואמת את ההתפתחויות במשפט המשווה.

על פי ההגנה המסתמנת, פורמט עשוי להיחשב למוחשי וראוי להגנה, בין שהוא פורמט "על הנייר" ובין שהופק ממנו פרק חלוץ ("פיילוט"). עם זאת, סיכויו של פורמט שהופק וגובש לכלל תוכנית, גבוהים יותר, וכאמור לעיל ההגנה היא רזה באופן שרק העתקה מדויקת או כמעט מדויקת תהווה הפרה. בית המשפט המחוזי שהכיר בזכות יוצרים בפורמט במקרה שצוין לעיל, לא היה צריך להכריע בשאלת

⁵ CBS Broadcasting, Inc. v. Survivor Productions, LLC, 2003 U.S. Dist. Lexis 20258 (S.D.N.Y. 2003).

⁶ Dillon v. NBC Universal Media LLC, 2013 U.S. Dist. LEXIS 100733 (C.D. Cal., 2013). ראו באוסטרליה: Endemol Australia (Operations) Ltd. v. Seven Network Pty Ltd.

Milano v. NBC Universal, Inc. 584 F. Supp. 2d 1288 (C.D. Cal. 2008).

⁷ ראו: CBS Broadcasting Inc. v. American Broadcasting Companies, Inc. (case 2:12-cv-04073-GAF-JEM) שבו נדחתה טענה של בעלי הזכויות בתוכנית "האח הגדול" להפרת זכויות יוצרים בתוכנית. "האח הגדול" עוקבת במשך 24 שעות אחרי "דיירי בית" שנוצר לצורך תוכנית. זאת, באמצעות מספר רב של מצלמות המוצבות בבית. אף שהתוכנית של הנתבעים, בשם "בית הזכויות", יישמה את אותו רעיון תוך שימוש כמעט זהה במצלמות מעקב, סבר בית המשפט כי מדובר בהעתקה של הרעיון בלבד. עם זאת, שימו לב שלאחר מכן הועברה התביעה למעשה לבוררות, ובה הודתה ABC כי אנשי ההפקה מטעמה השתמשו בספרי ההפקה של CBS, דבר שהיווה גזל של סוד מסחרי. בעקבות זאת הגיעו הצדדים לפשרה: <https://variety.com/2013/tv/news/abc-to-pay-cbs-in-glass-house-litigation-settlement-1200581534/>.

⁸ ת"א (מחוזי ת"א) 2659-04-15 ברודסקי נ' ארמוזה (פורסם בנבו, 23.4.2017). יצוין כי המילה "ייחודיים" מטעה. על היצירה להיות מקורית. אין דרישה שתהיה ייחודית. סוגיית הפורמטים עלתה עוד קודם לכן כאשר רשות השידור ביקשה למנוע את שידורה של תוכנית בערוץ השני, שהפרה לטענתה את זכות היוצרים שלה "בפורמט, בעיצוב ובהעמדה" של התוכנית "בשידור חוקר". בית המשפט דחה את הבקשה, שכן מצא כי התוכנית של רשות השידור הייתה מבוססת ממילא על תוכנית אנגלית, ולא הייתה מקורית. לפיכך לא נזקק בית המשפט לדיון בטענה בדבר קיום זכות יוצרים באלמנטים האמורים: עניין אולפני ג.ג., לעיל ה"ש 31. ראו גם רע"א 6897/14 רדני קול ברמה בע"מ נ' קולך – פורום נשים דתיות (פורסם בנבו, 9.12.2015). במקרה זה הכיר בית משפט בזכויות יוצרים בפורמט לתוכניות רדיו. נראה כי רכיבי התוכנית שפורטו בפסק הדין לא הצדיקו קביעה זו.

⁹ עניין אמקור, לעיל ה"ש 121.

¹⁰ ע"א 4532/17 ארמוזה נ' ברודסקי (פורסם בנבו, 31.7.18).

ההפרה, שכן התביעה הוגשה בקשר לקרדיט שתבע התובע בגין הפורמט שיצר (עם אחרים) ושהנתבעים הפיצו, ולא בגין העתקת הפורמט בידי צד שלישי.

בין שקיימת זכות יוצרים בפורמט של התוכנית ובין שאינה קיימת, לבטח יש זכות יוצרים ברכיבים השונים שלה – כגון הטקסטים, התפאורה והמוזיקה המקורית המלווה את התוכנית – אם הם מפותחים מספיק כדי להוות ביטוי. לא פעם מפיקים וערוצי שידור מוכנים לרכוש זכויות בפורמט של תוכניות שעשוע, חידונים ותוכניות מציאות כדי להשתמש ברכיבים אלה ובשמה של התוכנית, המוגן בסימן מסחר, כמו גם ליהנות מהידע של בעלי הפורמט. זאת, אף שהם רשאים להעתיק את הרעיונות ולייצר פורמט אחר על יסודם.¹¹ זאת ועוד, ייתכן שספרי ההפקה, לרבות אלה המכונים "הבייבל", שהם למעשה "הנוסחה" המעשית לביצוע ההפקה, עשויים להיות מוגנים כסוד מסחרי.¹²

¹¹ ניסיון ליצור הגנה מונופוליסטית על פורמט עלה גם בתחום דיני הפטנטים. רשם הפטנטים, המדגמים וסימני המסחר דחה בקשה לרשום פטנט על מה שהיה למעשה פורמט למשחק חברתי ברשתות תקשורת או בטלוויזיה: החלטת הרשם בבקשה לפטנט מס' 171773 מיום 10.12.2012.

¹² ראו עניין CBS v. ABC, לעיל ה"ש 552.